Fyziodetekcia a jej prínos pre dokazovanie v trestnom konaní

Physiodetection and Benefits for Criminal Proceedings

IVETA MIŠKOLCIOVÁ¹

Abstrakt

Fyziodetekčné vyšetrenie je vyšetrenie, ktoré spočíva v zisťovaní a vyhodnocovaní rôznych fyziologických zmien, ktoré je možné skúmať na povrchu tela. Vyšetrenie sa vykonáva prostredníctvom polygrafu, ktorý sníma viaceré hodnoty a na ich základe sa skúma hodnovernosť informácií a odpovedí.

Kľúčové slová

fyziodetekcia, vyšetrenie, detektor lži

Abstract

Physiodetection examination is an examination that consists in detecting and evaluating various physiological changes that can be examined on the surface of the body. The examination is performed by means of a polygraph, which reads several values and on the basis of them the plausibility of information and answers is examined.

Key words

physiodetection, examination, lie detector

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2020/2-01>

Úvod

Podstatou fyziodetekčného vyšetrenia sú tieto tri atributy, a to najmä zisťovanie, registrácia a následné vyhodnocovanie rôznych fyziologických zmien, ktoré môžeme skúmať na povrchu ľudského tela. Tieto zmeny sú vyvolávané rôznymi emóciami.² Dané emócie môžeme definovať ako isté psychologické procesy, ktoré v sebe nesú isté zážitky či už pohody alebo nepohody. Procesy v sebe zahŕňajú najmä fyziologické zmeny, rôzne prejavy motoriky, ako aj zmena koncentrácie.

¹ JUDr. Iveta Miškolciová, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva

² KOHOUT, J. a Z. DOHNALOVÁ. Fyziodetekce aneb ověřování pravdomluvnosti. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 4, s. 493. ISSN 1335-6461.

Nakoľko sú emócie vývojovo staršie ako konanie rozumové, sú práve prejavy týchto emócií oveľa silnejšie a tým pádom sa aj oveľa ťažšie ovplyvňujú.³ Emócia ako taká zahŕňa v sebe tri stránky, a to najmä vnútorný zážitok, vonkajšie správanie a rôzne fyziologické zmeny. Tieto zmeny sa môžu zachytiť a zaregistrovať technikou. „Emócie predstavujú jednotu subjektívnych a objektívnych procesov odohrávajúcich sa v určitých anatomicky definovaných oblastiach organizmu, predovšetkým v jeho nervovej sústave.“⁴ Primárne emócie spôsobujú fyzické zmeny a následne citový zážitok.

Polygraf

História polygrafu sa datuje koncom 19. storočia, ktoré súvisia s úplne prvými pokusmi o zaznamenanie všetkých psychických a fyzických prejavov organizmu. Polygraf prešiel veľmi dlhým vývojom najmä z technického hľadiska. Trvalo veľmi dlho, kým sa odborníci zhodli na tom, čo všetko dokáže polygraf snímať. Nakoniec sa zhodli na tom, že sníma 4 primárne hodnoty a niekoľko ďalších sekundárnych okrajových hodnôt.⁵

Teplota kože – aj vplyvom rôznych emócií dochádza k zmenám teploty kože, nakoľko je koža ovplyvnená svojím prekrvením a na základe toho vzniká presvitanie ciev.

Pletysmografia – hlavnou ideou pletysmografie je práve presvitanie ciev a jej následne zaznamenanie na všetkých vyčnievajúcich končatinách, avšak toto snímanie je možné aj na iných častiach tela, napríklad na nose.

Zreničková odpoveď – v súvislosti s výsledkami výskumov môžeme teraz jasne potvrdiť, že veľmi silné emócie vplývajú aj na veľkosť zreničiek, aj keď sa len veľmi ťažko dajú zaznamenať. Ide o prejav, ktorý je samovoľný, to znamená, že nie je možné ho ovplyvniť vedome.⁶

Žmurkanie – rýchlosť žmurkania taktiež závisí od emočného napätia, veľmi často v literatúrach môžeme nájsť aj to, že žmurkanie je prejav klamstva, čo je subjektívne, nakoľko žmurkanie je možné ovplyvniť.

Gastrointestinálna aktivita – podstatou je zmena fungovania žalúdka a činnosti čriev, ale je dokázané, že hrubé črevo veľmi citlivo reaguje na emočné napätie.

Pozorovanie mimiky – napriek tomu, že ide o vedomé vyjadrovanie osoby, tak práve preto môže slúžiť ako zdroj informácií len pre skúseného odborníka, nakoľko je ľahko ovplyvniteľná.

3 Tamtiež.

4 Tamtiež, str. 493.

5 Tamtiež.

6 KOHOUT, J. Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti. *Kriminalistika*. 2008, roč. 40, č. 3, str. 195. ISSN 1210-9150.

Tepová frekvencia – pulz, resp. tep môžeme charakterizovať ako určité vlnenie stien v cievach, prirodzená odpoveď organizmu na určité emočné napätie je prečerpanie väčšieho množstva krvi, čo znamená zvýšenie tepovej frekvencie.

Zmeny krvného tlaku – krvný tlak je v podstate tlak, ktorým krv pôsobí na steny všetkých ciev, srdce to uskutočňuje v dvoch štádiách, a to systola a diastola, tým sa zabezpečí prúdenie krvi v tele.

Kožno-galvanická reakcia – ide o zmeny vodivosti kože, pričom je preukázané, že pri emočnom napätí prichádza ku zmene odporu kože.

Meranie zmien dýchania – rytmus dýchania sa dá ovplyvňovať vedome, ale malé rozdiely je veľmi náročné ovplyvniť, keď si začneme dýchanie uvedomovať, vtedy ho začneme aj ovplyvňovať.

Na Slovensku, ale aj v Čechách sa okrem týchto hodnôt skúma aj chvenie hlasu. Tento komplex testovania s pomocou polygrafu je jednou z metód fyziodetekčného skúmania.⁷

Hlavná idea fyziodetekčného merania pozostáva z kladenia otázok, ktoré sú viac alebo aj menej špecifické, a v nadväznom snímaní fyziologických reakcií organizmu. Toto vyšetrenie vykonávajú špeciálni pracovníci z oblasti forenznej psychológie. Výsledok tohto vyšetrenia je vyhodnotenie fyziologických zmien, ktoré je digitálne, a to vďaka trom nezávislým algoritmom. Úspešnosť tohto vyšetrenia uvádzajú odborníci okolo 95–97 %.⁸

Primárnou esenciálnou zložkou akéhokoľvek vyšetrenia na polygrafe je písomný súhlas osoby, avšak toto vyšetrenie nie je možné uskutočniť, pokiaľ boli osoby za posledných 24 hodín vypočúvané. Celý priebeh vyšetrenia možno rozdeliť do troch častí, a to: pre-testová časť, in-testová časť, post-testová časť.

V prvej časti ide o štruktúrovaný rozhovor medzi odborníkom a osobou, ktorá má byť vyšetrená. Špecialista má k dispozícii celý spis. Následne na to nastáva časť testová. V tejto časti sa kladú otázky, ktoré musia byť formulované tak, aby bolo možné na ne jednoducho odpovedať odpoveďami áno, nie, iba vo výnimočných situáciách sa dá odpovedať neviem. Otázky sú buď relevantné, irelevantné alebo kontrolné.⁹

Relevantné, resp. kritické otázky sú otázky, ktoré majú priamy vzťah k prípadu, ktorý je vyšetrovaný.

Irelevantné otázky, resp. nekritické sú také, ktoré nemajú žiadny vzťah k prípadu. Ide o otázky, na ktoré odpoveď pozná skoro každý.

7 KOHOUT, J. a Z. DOHNALOVÁ. Fyziodetekce aneb ověřování pravdomluvnosti. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 4, str. 493. ISSN 1335-6461.

8 KORMOŠ, M. Detektor lži na Slovensku. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 5, str. 589. ISSN 1335-6461.

9 KOHOUT, J. a Z. DOHNALOVÁ. Fyziodetekce aneb ověřování pravdomluvnosti. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 4, str. 493. ISSN 1335-6461.

Kontrolné otázky nemajú priamy vzťah k danému prípadu, avšak k nadväznosti naň majú význam. Napríklad: „Ukradli ste už niečo niekedy?“

Veľmi špeciálnym druhom otázok sú otázky tzv. SKY (suspect, know, you). Tieto otázky sa v praxi kladú najčastejšie ako posledné tri otázky v testovej etape. Prvá otázka začína slovom „podozrievate“, druhá otázka „viete, kto...“ a tretia „Vy sám...“. Ide o princíp následného stupňovania emočného napätia a navýšenia intenzity reakcií.

V poslednom čase sa veľmi často otvára téma o využití polygrafu v trestnom konaní v súvislosti s dokazovaním istej skutočnosti, ktorá je relevantná pre trestné konanie. Na Slovensku už viac ako 20 rokov funguje na oddelení aplikovanej psychofyziológie Kriminalistického a expertízneho ústavu. V krajinách, v ktorých sa toto vyšetrenie využíva, má veľmi markantný prínos pre trestné konanie najmä v prípravnom konaní, nakoľko môže vyšetrenie nasmerovať tým správnym smerom. Náš Trestný poriadok v § 119 presne uvádza, čo všetko môže slúžiť ako dôkaz v trestnom konaní, nakoľko je tento výpočet demonštratívny, tak môžeme tvrdiť, že zákon predpokladá využitie aj iných dôkazných prostriedkov. Pokiaľ využijeme extenzívny výklad, tak nemôžeme priamo vylúčiť použitie polygrafického vyšetrenia, nakoľko nie je *expressis verbis* ustanovený v Trestnom poriadku.¹⁰ Tí, ktorí sú zástancovia zaradenia vyšetrenia na polygrafe, využívajú toto ako najsilnejší argument v ich prospech. Teoreticky je možné zaradenie fyziodetekčného vyšetrenia pod oblasť znaleckého skúmania.

Nepripustnosť výsledkov vyšetrenia na polygrafe ako dôkazu

V súčasnosti súdna prax na Slovensku nepripúšťa použitie výsledkov vyšetrenia na polygrafe, avšak podobná situácia je aj v Českej republike. Daná prax slovenských súdov vyplýva z judikátu R 38/2003.

Avšak: „*Judikatúra nenahrádza všeobecne záväzný právny predpis. Judikatúra vysvetľuje podmienky uplatnenia všeobecne záväzného právneho predpisu.*“¹¹

V súvislosti s teóriou práva nie je možné rozhodovanie súdov na Slovensku považovať ako tzv. sudcovské právo za istý prameň práva v kontinentálnom systéme práva, kde patrí aj právo Slovenskej republiky. Avšak napriek vyššie uvedenému je judikatúra považovaná za prostriedok, ktorým musia byť súdy viazané, i keď de iure by sme mali brať do úvahy aj čl. 144 Ústavy Slovenskej republiky, a to, že: „*Sudcovia sú pri výkone svojej funkcie nezávislí a pri rozhodovaní sú viazaní ústavou, ústavným zákonom, medzinárodnou zmluvou podľa č. 7 ods. 2 a zákonom,*“¹² a nie je tak tomu. „*Judikáty súdov vyšších stupňov obsahujú kazuistickú*

10 KORMOŠ, M. a Z. PERHÁCS. Náčrt možností uplatnenia správy z procesu overovania pravdovravnosti ako dôkazného prostriedku. *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 5, str. 542. ISSN 1335-6461.

11 DRGONEC, J. Súdna tvorba ako prostriedok uplatnenia zákona, zabezpečenia spravodlivosti a právnej istoty. *Justičná revue*. 2008, str. 720. ISSN 1335-6461.

12 Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

interpretáciu právnych noriem a ak sú publikované v Zbierke rozhodnutí a stanovísk súdov, viac-menej de facto ovplyvňujú súdy pri rozhodovaní obdobných prípadov. Vzhľadom na sudcovskú nezávislosť nemôžu tieto rozhodnutia zaväzovať de iure.”¹³

Ako som už vyššie uviedla, sústredíme sa primárne na rozhodnutie Najvyššieho súdu SR uverejnené v Zbierke stanovísk MS a rozhodnutí súdov. Súd vo svojom uznesení z 30. 7. 2002 pod sp. zn. 6Tz13/02 hovorí, že: „Za zákonný spôsob získania dôkazu v zmysle § 89 ods. 2 Trestného poriadku treba považovať jednak splnenie formálnych, t.j. procesných podmienok vyžadovaných Trestným poriadkom na vykonanie konkrétneho dôkazu, a jednak splnenie obsahových podmienok, t.j. aby úkon použitý ako dôkazný prostriedok na vykonanie dôkazu bol zameraný na zistenie tých skutočností, na ktoré zameraný a použitý môže byť. Výsledky vyšetrenia obvineného na polygrafe tzv. detektore lži nemožno v trestnom konaní použiť ako dôkaz, pretože podstatou takého vyšetrenia je výsluch obvineného ku skutočnostiam, ktoré sa týkajú trestného činu. V trestnom konaní však možno použiť len tie poznatky, ktoré obvinený poskytol v súlade s ustanovením § 91 a nasl. Trestného poriadku, čo v prípade jeho vyšetrovania na detektore lži nie je splnené.”¹⁴ Najvyšší súd uviedol, že polygraf môže slúžiť ako dôkazný prostriedok, ale otázky, ktoré sú kladené obvinenému, by nemali mať úplne zjavnú súvislosť s trestným činom. Výsledky vyšetrenia na polygrafe možno pokladať za kriminalisticko-technický prostriedok, ktorý môže prispieť k správne mu zameraniu vyšetrovania.

Záver

Napriek tomu, že výsledky získane prostredníctvom polygrafu nie je možné použiť ako dôkaz, sa aj u nás začína rozmáhať viac a viac využívanie fyziodetekcie. V podmienkach našej republiky sa polygraf využíva skôr na demonštrovanie vlastnej pravdy, poprípade na začatie rôznych diskusií.

Polygraf pomaly prestáva byť spoločnosti známy ako technická hračka. Na Slovensku medzi najznámejšie a publikované prípady, kde bol využitý polygraf, patrí prípad Ľudmily Cervanovej a prípad Hedvigy Malinovej. V prípade Ľudmily Cervanovej testovanie trvalo tri dni. Prvý deň sa kládlo celkovo deväť otázok, kedy sa muselo zistiť, či existovala súvislosť medzi obvinenými a daným skutkom. Na druhý deň sa všetky otázky zameriavali na jej vraždu a na záver na jej znásilnenie. Každé jedno testovanie trvalo asi 40 minút a každá séria otázok sa podávala asi päťkrát za sebou. Využila sa štandardná metóda, avšak aj metóda tichého testu. Táto metóda spočívala v tom, že osoba na znak súhlasu, poprípade nesúhlasu kývne hlavou.¹⁵ Výsledok toho znel nasledovne, a to: „klamstvo nebolo identifikované“.

Súčasná vláda presadzovala do svojho programového vyhlásenia vyšetrenie na polygrafe ako podmienku pre zvolenie do viacerých postov v Polícii Slovenskej republiky, tzn.

¹³ BRÖSTL, A., G. DOBROVIČOVA a I. KANÁRIK. Teória práva. 2004, str. 170. ISBN 8070975598.

¹⁴ R 38/2003.

¹⁵ BÁN, A. Detektor pravdy. Týždeň, č. 9, str. 23. ISSN 1336-5932.

od prezidenta policajného zboru až po ostatných príslušníkov, avšak nešlo by o „dôkaz“ posudzovaný samostatne, išlo by o informácie, ktoré by v nadväznosti s inými previerkami dávali zmysel a tým sa potvrdila ich pravdivosť. Fyziodetekčnému vyšetreniu dôveruje čoraz viac ľudí a najmä odborníkov. Názory na polygraf sú rôzne a rozporuplné. Niektorí odborníci berú polygraf minimálne ako spôsob demonštrovania vlastnej pravdy a určitú „záruku“ hodnovernosti pri doposiaľ získaných dôkazoch a iní ich rezolútne odmietajú. Všetko ukáže len čas, akým spôsobom sa bude fyziodetekčné vyšetrenie brať a využívať v praxi.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie

BRÖSTL, A., G. DOBROVIČOVA a I. KANÁRIK. *Teória práva*. 2. vyd. Košice: 2004. ISBN 8070975598.

IVOR, J., P. POLÁK a J. ZÁHORA. *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 9788081685934.

Právne predpisy

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky.

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Odborné články

KORMOŠ, M. a Z. PERHÁCS. Náčrt možností uplatnenia správy z procesu overovaní a pravdivosti ako dôkazného prostriedku. *Justičná revue*. 2003, roč. 55, č. 5. ISSN 1335-6461.

KOHOUT, J. a Z. DOHNALOVÁ, Z. Fyziodetekce aneb ověřování pravdomluvnosti. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 4. ISSN 1335-6461.

DRHONEC, J. Súdna tvorba ako prostriedok uplatnenia zákona, zabezpečenia spravodlivosti a právnej istoty. *Justičná revue*. 2008. ISSN 1335-6461.

KOHOUT, J. Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti. *Kriminalistika*. 2008, roč. 40, č. 3. ISSN 1210-9150.

KORMOŠ, M. Detektor lži na Slovensku. *Justičná revue*. 2001, roč. 53, č. 5. ISSN 1335-6461.

BÁN, A. Detektor pravdy. *Týždeň*, č. 9. ISSN 1336-5932.

Judikatúra

R 38/2003, judikát v Zbierke stanovísk NS a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky.